

Looduse taastamine: kalapääsud paisudele

MIKS TEHISPAIS EI SOBI LOODUSKESKKONDA?

Eestis on umbes 1000 paisu. Need on ehitatud selleks, et toota vee-energiat ja rajada paisjärvi, mis loovad veevõtu-, supluse- ja kalakasvatuse võimalusi. Paisutuse käigus tõstetakse looduslikku veetaset vähemalt 0,3 meetrit.

Praegusajal uusi paise üldjuhul ei rajata, sest neil on suur negatiivne mõju keskkonnale. Enamasti on paisud rajatud karestikulistele kiirevoolulistele jõelõikudele, kus on suur lang, kivi- ja kruusapõhi - vääriskalade parimad sigimis- ja elupaigad.

Foto: Sander Sandberg

Sindi pais, Pärnu jõgi.
Paisu asemel on 2020. aastast tehiskärestik

- takistab vee-elustiku vaba liikumist, eelkõige kalade rännet
- väesub elustik
- kuhjuvad setted
- muutub vee soojusrežiim

?!

KÕIGE ENAM MÕJUTAB LÕHELASI

Paisud kui rändetõke on lõhelaste (nt lõhi, meriforell, siirdesiig) üks olulisim arvukust pärssiv tegur, sest kättesaamatuks jääb suur osa sobilikke kudealasid. Halvatud on veel paljude teiste kalaliikide hea seisund, näiteks jõe- ja ojasilm, merisutt, tippviidikas, võldas, tõugjas, vimb.

Looduslähedased pääsud

Eestis on levinud looduslähedased pääsutüübid. Praktika kinnitusel on need kõige tõhusamad, sobivad paljudele kalaliikidele ja ühtlasi sulanduvad paremini maastikku.

Tarindpääsud

Üldjuhul betoonist või on seal rakendatud tõsteseadmeid, nt tiigikaskaadid, kalatrepid, kalatõstukid ja kalalüüsid. Kogemuste põhjal on need kaladele vähetõhusad.

Likvideerimine

Kõige looduslähedasem olukord tekib, kui pais eemaldada ja kujundada kärestikuline jõelõik. Ent siin on oma ohtud, sh pääseb liikvele suur kogus aja jooksul kuhjunud setteid.

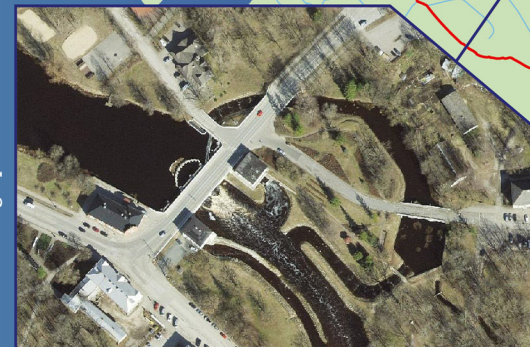
Eestis on 125 lõhejõe ja -jõelõiku, neist 12 on ajalooliselt tuntud lõhejõed. Suurim edulugu on seotud Pärnu jõega: pärast Sindi paisu eemaldamist saavad kalad liikuda ülesvoolu väga paljudele olulistele kudealadele.

Jaan Künnap / Wikimedia Commons

Sindi tehiskärestik

Foto: Maa-ameti geoportaal

Põltsamaa möödaviikpääs, Põltsamaa jõgi. Kalapääs on rajatud olemasolevasse ringvoolukanalisse. Valmis 2013. a

Foto: Rein Järvekülg

Aarna kalapääs, Ahja jõgi. Pais eemaldati 2014. aastal ning rajati looduslähedane kärestik

PANE TÄHELE: MAIS ALGAB KALARÄNDEAEG!

Kui märkad, et mõne paisu kalapääsus ei ole vett või on ta risuga ummistunud, teata sellest riigiinfo telefonile 1247.

OLULINE ON VÄHENDADA PAISUDE MÕJU ELUSTIKULE

Mõju kalade rändele saab vähendada kahte moodi: pais eemaldada ja rajada selle asemele kärestik või ehitada paisust mööda juhtiv kalapääs. Kalapääse on mitut tüüpi. Eestis hakati kalapääsusi aktiivsemalt rajama ja paisusid eemaldama alates 2007. aastast, kui olid tekkinud võimalused taotleda sel otstarbel rahalist toetust. Suurema tähelepanu all on olnud lõhejõed.

• **Tehiskosk ja tehiskärestik.** Suure kaldega voolusäng, põhi sillutatud kividega; mitu kivist läve.

• **Möödaviikpääs.** Suure kaarena tehissäng paisust mööda. Põhi ja küljed kruusast ja kividest. Tähtis piisav vooluhulk, mis võimaldab vee-elustikul pääsu läbida madalveeajal.

• **Kalatrepp** koosneb madalatest omavahel ühendatud trepiastmetest, mida läbib veevool.

Liikumine kudealadele

LÕHE ELUTSÜKKEL

